

SAMENVATTING PRESENTATIELEZINGEN

René Malherbe

Zoektocht Nederlandse Natuurfilms

Twee tentoonstellingen over natuurfilms bieden een unieke kans om collecties op dit thema te inventariseren, te spreken met makers en dozen met film-blikken op zolders te vinden. In juni 2008 opende het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid in Hilversum met ZOOM SAFARI, in oktober 2008 volgde natuurhistorisch museum Naturalis in Leiden met WILDE BEESTEN. Opname van de filmcollectie van Hugo van Lawick in 2005 is de aanleiding geweest om de collectiedeuren open te zetten en daarmee de Nederlandse natuurfilms een herkenbare plaats te geven in de nationale mediageschiedenis.

In de eerste *mindmap* over het onderwerp zijn de twee invalshoeken van de betrokken instituten al duidelijk herkenbaar: de filmer die door zijn lens naar de natuur kijkt en een interpretatie van de werkelijkheid geeft naast de bioloog die de beelden en geluiden gebruikt als documentatie voor de biodiversiteit van soorten en landschappen. In bijna alle producties trekken filmers en biologen samen op, ze hebben elkaar nodig om tot een verhaal te komen. In de discussies over natuurbeheer van de afgelopen tachtig jaar zijn het vaak de films die de standpunten en invalshoeken met overtuiging neerzetten. In menig bezoekerscentrum bij een natuurgebied draait een film om betrokkenheid te creëren bij behoud en bescherming.

Digitalisering en internet maken dat de collectie beschikbaar komt voor een groot publiek. Met de website www.natuurinbeeld.nl leggen Naturalis en Beeld en Geluid de inventarisatie, de bronnen en verwijzingen vast om natuurfilmers, natuurorganisaties en natuurliefhebbers blijvend toegang te geven tot de beschikbare informatie. De bezoekers van de website kunnen ook hun eigen natuurfilms een plek geven te midden van alle bekende namen en daarmee een bijdrage leveren aan het natuurfilmerfgoed van Nederland. Hopelijk komt er snel weer een initiatief om een presentatie te maken rond het onderwerp: in een museum, bezoekerscentrum, bioscoop, schoolklas of huiskamer. Er is al veel voorwerk gedaan. (Zie ook het schema op pag. 9.)

Jan Lucassen

Natuurbeleving en het IISG

De arbeidersbeweging had van het begin af aan twee gezichten: een optimistisch en een pessimistisch. De optimisten bouwden voort op Renaissance en Verlichting en geloofden in de bevrijdende kracht van wetenschap en techniek. Werktuigen zouden het geploeter van de arbeider doen verdwijnen, arbeidsproductiviteit verhogen en algemene welvaart brengen. Pessimisten verlangden terug naar de tijd van het ambachtelijk en agrarisch kleinbedrijf toen de arbeider nog niet werd uitgebuit.

Beide richtingen zijn blijven bestaan binnen alle ideologische richtingen waarin de arbeidersbeweging uiteen viel: zowel binnen de sociaaldemocratie als binnen het anarchisme; alleen het communisme is in dit opzicht misschien het meest eenduidig met zijn sterke vooruitgangsgeloof. Hierdoor bestaan er ook twee vormen van natuurbeleving binnen de arbeidersbeweging. De optimistische versie maakt zich niet primair zorgen om de natuur en ziet haar meer als een onderdeel van een prettige leefomgeving waar de arbeider recht op heeft. De tweede ziet in de verloedering van de arbeider en zijn stedelijke leefomgeving met walmende fabrieksschoorstenen een parallel met de verwoesting van de natuur. Latere zorgen over de vernietigende kracht van de moderne oorlog en het atoomwapen en over de eindigheid van de natuurlijke hulpbronnen zoals naar voren gebracht door de Club van Rome, sluiten eerder bij deze tweede richting aan.

In de collecties van het IISG/NEHA is de optimistische verwondering terug te vinden in de talloze originele natuurbeschrijvingen in de traditie van Renaissance en Verlichting (veelal uit de zgn. Akademie-collectie, maar ook in de techniek-collectie van het NEHA) en in de Wereldtentoonstellingscatalogi. Met de toegenomen vrije tijd komen daar arbeidersverenigingen voor natuurstudie bij. De pessimistische, kritische stroming heeft geleid tot verschijnselen als dierenbescherming, naturisme, rein leven, vegetarisme en pacifisme (alle vertegenwoordigd in de IISG-collecties). En de laatste decennia leidde die stroming tot de groene beweging met haar talloze actiegroepen en zelfs succesvolle politieke partijen (de collecties van *Greenpeace* en Groen Links).

Theunis Piersma & Sytze Pruikma

Tonen van vogeltrek

Sytze Pruikma (componist/slagwerker) en Theunis Piersma (bioloog/ecoloog) vertellen een verhaal – ze willen *hetzelfde* verhaal vertellen. Dat gaat over de vogeltrek, een wonderbaarlijk fenomeen dat beiden al vroeg fascineerde. Pruikma vertaalt die fascinatie naar composities en Piersma heeft de verwondering ondergebracht in onderzoek naar dit fenomeen. Zo ontstaat een bijzondere kruisbestuiving.

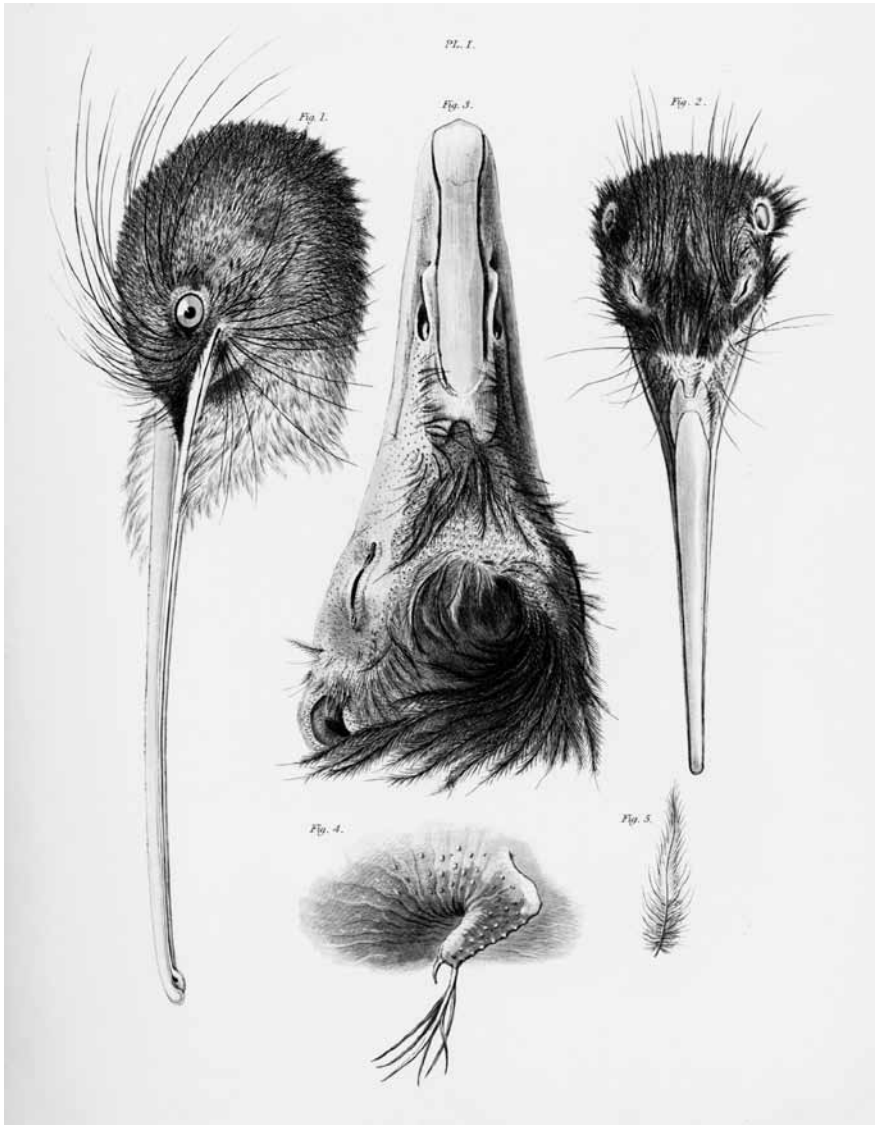
Vogeltrek – het verhaal van dieren met schijnbaar onbegrensde mogelijkheden. De *sky* lijkt hun *limit* – tot het moment waarop menselijke expansie het de vogels en hun wereldse reizen onmogelijk maakt.

In het zicht van het uitsterven van vogeltrekfenomenen transformeert de passie van Pruiksma & Piersma zich in een door ongerustheid gedreven betrokkenheid. In hun *muzikale beeldvertelling* proberen zij het lot van de trekvogels van het boerenland dringend onder de aandacht brengen – van zoveel mogelijk mensen.

Hansjorg Ahrens
Wetenschappelijk tekenen

Net als taal lijkt tekenen een aangeboren expressievorm die we al op vroege leeftijd aanwenden om grip te krijgen op de wereld om ons heen. Het beertje uit het potlood van een kind is vanuit dit perspectief bezien niet wezenlijk anders – en zeker niet slechter – dan de habitustekening die een bioloog maakt als hij een nieuw soort insect beschrijft. Het enige verschil is de exactheid waarmee de wetenschappelijke tekening verder gaat.

Biologen van Naturalis maken graag gebruik van tekeningen om te onderzoeken hoe de wereld in elkaar steekt, en om de opgedane kennis met anderen te delen. Hun tekeningen hebben iets paradoxaals. Ze proberen de natuurlijke werkelijkheid zo exact mogelijk weer te geven door de verschijningsvormen te reduceren tot een beperkte set eigenschappen die er volgens de wetenschappers toe doen om het wezen van het verschijnsel te kennen. Bij het beschrijven van een nieuw soort libel is geen barokke illustratie nodig van het beest in al zijn geuren en kleuren, maar volstaat een *habitustekening* die de onderscheidende soortkenmerken op een rijtje zet. Voor de herkenning van de libel is het verloop van de adering op de vleugel relevanter dan het verschil in weerschijn in het late middag- of vroege ochtendlicht. Ontdaan van dit soort bijkomstigheden, leveren habitustekeningen toch nog fraaie plaatjes op die het ook in tentoonstellingen goed doen. Meestal bevatten ze nog teveel informatie die een leek niet nodig heeft, of die ronduit verwarrend kan werken. Om binnen te komen in de hoofden van doorsnee bezoekers is het nodig de tekeningen verder uit te kleden. De educatieve *infographics* van Naturalis representeren de natuur dan ook in zijn meest essentiële vorm. Wetenschappelijk kloppend en voor iemand zonder voorkennis te interpreteren.

Apteryx australis, external character, uit: Richard Owen,
Memoirs on the Extinct Wingless birds of New Zealand, London 1879.
Bron: KNAW-bibliotheek, IISG Amsterdam